Pregledni rad

**MOGUĆNOSTI PRIMJENE MULTIMEDIJALNIH SADRŽAJA I
INTERNETA U NASTAVI ISLAMSKJE VJERONAUKJE**

Fadil Novalić

Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru
Novi Pazar, Srbija
fadilnovalic@uninp.edu.rs

Mevljuda Novalić,

Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru
Novi Pazar, Srbija
mevljudan@gmail.com

Apstrakt

Islamska vjeronauka je školski predmet vaspitnog i obrazovnog karaktera, podjednako. Neki od elemenata gradiva ovog predmeta koji bi se mogli unaprijediti upotrebom multimedijalnih sadržaja i Interneta su: učenje molitvi na arapskom jeziku, učenje izvršavanja vjerskih obreda, učenje lekcija iz historije islama, upoznavanje sa vjerskom kulturom i tradicijom i načinima obilježavanja islamskih blagdana i provjera stečenog znanja.

U radu su opisane mogućnosti primjene IT-a u učenju pomenutih elemenata gradiva, sa akcentom na upotrebu multimedijalnih nastavnih materijala i Interneta.

Prije svega, predstavljen je način upotrebe PowerPoint prezentacija u obradi gradiva. Ove prezentacije često su korišćene u nastavi, a imaju mogućnost umetanja slike, audio i video sadržaja i kreiranja e-testova znanja.

Učenje molitvi može se unaprijediti pomoću audio i video snimaka učenja Kur'ana koji se mogu naći na multimedijalnim CD-ovima i na Internetu. Jedan od načina za ispravno učenje molitvi jeste da se savlada arapsko pismo i da se uče molitve napisane arapskim pismom. Učenje arapskog pisma omogućavaju razne aplikacije obogaćene animacijom i zvukom.

Izvršavanje vjerskih obreda može se učiti pomoću Web strana koje sadrže slike, audio i video sadržaje, a takođe i pomoću video tutorijala.

Učenje lekcija iz historije islama olakšavaju predavanja eminentnih stručnjaka, koja se mogu naći na Internetu u formi teksta, audio i video sadržaja. Postoji i određeni broj igranih i animiranih filmova o događajima iz historije islama.

Upoznavanje sa vjerskom kulturom i tradicijom i načinima obilježavanja islamskih blagdana može se uspješnije obaviti uz pomoć tekstova sa zvaničnih Web sajtova islamskih zajednica iz okruženja i pregledanjem video snimaka obilježavanja islamskih blagdana.

Provjera stečenog znanja za neke oblasti islamske vjeronauke može se izvršiti uz pomoć elektronskih testova znanja, koji omogućavaju i samotestiranje.

Za pomenute načine upotrebe multimedijalnih sadržaja i Interneta u radu su dati konkretni primjeri. Predložena je i izrada naprednog softvera za samotestiranje uspješnosti učenja molitvi na arapskom jeziku.

Ključne reči: e-učenje, e-lekcije, video tutorial, Sufara, vjerski obredi,

POSSIBILITIES OF APPLYING MULTIMEDIA CONTENT AND THE INTERNET IN THE TEACHING OF ISLAMIC RELIGIOUS EDUCATION

Abstract

Islamic religious education is a school subject of educational and educational character, equally. Some of the elements of this subject's materials that could be enhanced by the use of multimedia content and the Internet are: learning Arabic in prayer, learning to perform religious rites, learning lessons from the history of Islam, familiarizing with religious culture and tradition and ways of marking Islamic holidays and checking the acquired knowledge .

The paper describes the possibilities of applying IT in the learning of the mentioned material elements, with emphasis on the use of multimedia teaching materials and the Internet.

First of all, the way of using PowerPoint presentations in the processing of materials is presented. These presentations are often used in teaching, and have the ability to insert images, audio and video content and create e-tests of knowledge.

Prayer learning can be enhanced through the Quran audio and video that can be found on multimedia CDs and on the Internet. One way to properly learn prayer is to overcome the Arabic letter and to learn prayers written in Arabic. Learning Arabic script allows various applications enriched with animation and sound.

Execution of religious rituals can be learned using web pages that contain images, audio and video content, as well as video tutorials.

Learning lessons from the history of Islam is facilitated by lectures by eminent experts, which can be found on the Internet in the form of text, audio and video. There are also a number of feature and animated films about events from the history of Islam.

Getting acquainted with religious culture and tradition and ways of celebrating Islamic holidays can be done more successfully with the help of texts from official websites of Islamic communities from the surrounding area and viewing videos of celebrating Islamic holidays.

Examination of acquired knowledge for some areas of Islamic religious education can be done with the help of electronic knowledge tests, which enable self-testing.

Specific examples are given for the above mentioned ways of using multimedia content and the Internet. It has also been suggested the development of advanced software for self-test of the success of learning the prayer in the Arabic language.

Key words: e-learning, e-lessons, video tutorial, soufflers, religious rituals,

UVOD

Mogućnosti primjene multimedijalnih sadržaja i Interneta u današnjoj savremenoj nastavi, koja zahtijeva inovacije, veoma su velike. Posebno bi se to moglo reći za predmet islamska vjeronauka koji sadrži elemente stranih jezika, izvršavanje obrednih radnji, a u velikoj mjeri je, pored obrazovnog, i vaspitnog karaktera.

Multimedija je kombinacija različitih formata sadržaja, najčešće teksta, slike, zvuka, animacije i videa. U literaturi se sreće sljedeća definicija: „Multimedija je kombinacija različitih medija: kombinacija teksta i slike (slika, ikona, animacija, film), kombinacija teksta i tona (muzika, govor) ili kombinacija teksta, slike i tona.“ (Sukić, 2008, str. 9)

Prednosti elektronskog učenja su nepobitne iz razloga njegove raširenosti u savremenom školstvu, a takođe i literatura govori o tome. „Ukoliko učenje posmatramo u kontekstu prikupljanja i obrade informacija usmerenih na različita čula (vid, sluh, dodir i ostalo), možemo zaključiti da su prednosti informacione tehnologije koja omogućava razmenu informacija u velikom broju formata (tekst, zvuk, video) za proces učenja ogromne.“ (LINKgroup, 2012, str. 72)

DEFINICIJA PROBLEMA ISTRAŽIVANJA

Vjeronauka podučava mlade ljude pravilima i radnjama koje će, kao vjernici, primjenjivati i praktikovati cijelog života. To će ih učiniti visoko moralnim osobama i poštenim i vrijednim radnicima. Zato je zaista bitno da se ispravno shvati sve što se učenicima prezentuje i čemu se podučavaju.

Tu su, prije svega, pod lupom vjerski obredi. Njihova primarna funkcija je da kod ljudi održavaju sve osobine koje islam preporučuje vjernicima. Pomenuti obredi obuhvataju sljedeće:

- klanjanje namaza,
- post u mjesecu Ramazanu,
- učenje Kur’ana, i
- obilježavanje vjerskih blagdana.

Za potpuno ispravno shvatanje gradiva islamske vjeronauke potrebno je intenzivno potpomaganje u učenju ispravnog izgovora molitvi, kao i učenja Kur’ana, na arapskom jeziku, i praktično uvježbavanje izvršavanja obrednih radnji. Znači da je tokom izrade domaćih zadataka i učenja gradiva kod kuće učenicima potrebna pomoć odraslih osoba koje poznaju vjerske propise.

Kao problem se javlja i to što udžbenik za prvi razred osnovne škole sadrži štampane tekstove, a učenici još uvijek ne znaju svi da čitaju. Zato je neophodno što brže savladavanje čitanja i pisanja slova od strane učenika.

Analizom postojećih resursa korištenih u nastavi islamske vjeronauke, može se doći do saznanja na koji način da se izradi i koristi elektronski nastavni materijal za učenje, kako bi se ostvarilo vidno poboljšanje u realizaciji pomenutog nastavnog programa i otklonili neki nedostaci koji se ne mogu ispraviti tradicionalnim načinom realizacije nastave.

CILJEVI I ZNAČAJ ISTRAŽIVANJA

Za potrebe ovog rada istraživali smo koji to multimedijalni materijali i Internet sadržaji mogu pomoći učenicima u uspješnijem savladavanju gradiva školskog predmeta islamska vjeronauka. Ovo istraživanje ima sljedeće ciljeve:

- Otkrivanje nedostataka tradicionalnog načina realizacije nastave islamske vjeronauke.

- Pronalaženje postojećih dostupnih elektronskih materijala koji se mogu primijeniti u nastavi islamske vjeronauke.

- Dolazak do saznanja o novim elektronskim materijalima koji se mogu primijeniti u nastavi islamske vjeronauke.

- Predstavljanje prihvatljivih i efikasnih načina realizacije nastave uz primjenu multimedijalnih sadržaja i Interneta..

Značaj istraživanja ogleda se u aktuelnosti i rasprostranjenosti elektronskog obrazovanja. Istraživanje dodatno aktualizuje oblast islamske vjeronauke, koja je, na osnovu dosadašnjih istraživanja, kod velikog broja ljudi shvaćena kao izlaz iz moralne krize današnje civilizacije.

Najvažnije pitanje jeste pronalaženje rješenja koje će omogućiti intenzivnu i efikasnu primjenu multimedijalnih sadržaja i Interneta u nastavi islamske vjeronauke, uzimajući u obzir sve faktore uključene u nastavni proces vezan za ovaj predmet.

Naučni i društveni značaj istraživanja sprovedenog za potrebe izrade ovog rada se iskazuje u pronalaženju postojećih i kreiranju novih elektronskih obrazovnih materijala, koji bi na potrebnom nivou zadovoljili zahtjeve realizacije nastave islamske vjeronauke. Takvo rješenje uzrokovalo bi intenzivniju i dugotrajnu upotrebu kreiranih materijala. Sudjelovanje elektronskog obrazovanja u nastavi dalo bi pozitivne rezultate u smjeru sticanja obrazovnih i poslovnih kompetencija svih subjekata koji učestvuju u realizaciji nastave.

UČENJE MOLITVI I KUR'ANSKIH SURA NA ARAPSKOM JEZIKU

Podučavajući svoje sljedbenike vjeri, Poslanik, a.s., im se obraćao na arapskom jeziku. Kroz predaje ili direktan dijalog sa svojim savremenikima, učio nas je moralnim vrlinama, vrijednostima rada, porodičnim vrijednostima, neophodnosti poštenog odnosa prema svima, pravnim normama i najboljim načinima obavljanja svakodnevnih poslova. Pored pomenutog, podučio nas je kako da se molimo, tj. kojim riječima da tražimo od Allaha Uzvišenog (džellešanuhu) ono što želimo. Te molitve nazivamo dove. Takođe se uče i djelovi Kur'ana napamet. Kur'an je podijeljen na 114 poglavlja koja nazivamo Sure. Sure sadrže ajete, rečenice ili djelove rečenica. Ajeti su označeni brojevima. Sure, kao i ajeti, su različitih dužina. Kompletan Kur'an podijeljen je u 30 džuzeva, od kojih svaki sadrži po 20 strana. Muslimani danas u svijetu van arapskog govornog područja, iako imaju prevod Kur'ana i Poslanikovog govora na svoj jezik, uče napamet djelove Kur'ana i dove na arapskom jeziku. One su u školskim udžbenicima napisane transkripcijom. Ajeti i dove se uče prilikom obavljanja svih vjerskih obreda u islamu.

Da bi se ispravno naučio izgovor arapskog teksta, vjeroučitelji na časovima čitaju učenicima tekstove. Međutim, to nije dovoljno svim učenicima da bi zapamtili ispravan izgovor. Njima je potrebno da ih neko prati i ispravlja kada kući uče napamet dovu ili suru. Učenici kojima nema ko da pomaže u učenju mogli bi koristiti audio i video snimke ispravnog učenja.

Ovakvi snimci mogu se naći na mnogim Internet stranama, na CD-ovima, u PowerPoint prezentacijama koje vjeroučitelji pripremaju za nastavu i na mnogim drugim elektronskim izvorima.

UPOTREBA POWERPOINT PREZENTACIJA ZA UČENJE ISPRAVNOG IZGOVORA ARAPSKOG TEKSTA

PowerPoint prezentacije su neizostavni dio časa mnogih školskih predmeta, pa tako i islamske vjeronauke. Za ovaj predmet posebno je bitna mogućnost umetanja audio i video sadržaja u prezentacije.

U ovom radu predstavimo jedan slajd PowerPoint prezentacije o učenju jedne od prvih dova koju djeca uče u školi u okviru predmeta islamska vjeronauka. Ovaj slajd sadrži transkripcijom ispisani tekst dove Subhaneke i video snimak učenja dove, sa kontrolama koje omogućavaju upravljanje snimkom. Učenik se može kretati kroz snimak klikom na traku ispod snimka. Može pauzirati i ponovo pokrenuti reprodukciju videa klikom na dugme u donjem lijevom uglu snimka. To mu omogućava da više puta pregleda pojedine dijelove snimka, da ponavlja učenje i provjeri svoj izgovor slušajući učenje na snimku dio po dio.

Slika 1. Slajd u PowerPoint prezentaciji koji sadrži video snimak

Pomenuta prezentacija sadrži i druge slajdove, pored prikazanog. Na njima su prikazani dodatni tekstovi i ilustracije, koje sadrži lekcija u udžbeniku. Pored ostalog, tu je i prevod dove Subhaneke na bosanski jezik.

PowerPoint prezentacije mogu sadržati i elektronske testove za provjeru znanja. Oni se u PowerPointu kreiraju uz pomoć aplikacije Adobe Presenter.

Elektronski testovi su testovi znanja koji se kreiraju i primjenjuju uz upotrebu računarskog sistema. Oni povećavaju mogućnosti testiranja učenika u pogledu objektivnosti, efikasnosti i interaktivnosti. „U slučaju da se koristi kao zamena za test 'papir i olovka', e-test daje značajne prednosti, kao što su: jednostavniji proces sastavljanja testa; jeftiniji proces (gledano na srednje rokove); mogućnost nasumičnog (random) generisanja zadataka, čime se redukuje mogućnost prepisivanja; mogućnost automatskog ograničavanja vremena za rad; prikaz uspeha na testu odmah nakon završetka; smanjena verovatnoća greške pri bodovanju i ocenjivanju; mogućnost generisanja različitih izveštaja o testiranju, kao i praćenje statistike kako učenika, tako i zadataka (njihove rešivosti), odnosno kompletnih testova...“ (Milošević, 2011).

UČENJE ISPRAVNOG IZGOVORA ARAPSKOG TEKSTA POMOĆU INTERNETA

Učenje Kur'anskih sura može se naći na Internetu na mnogim Web sajtovima islamske tematike, kao i na poznatom video portalu YouTube.

Navest ćemo nekoliko primjera:

1. Web sajt mp3quran (El-Husari, 2006)

Ovaj sajt nalazi se na web adresi https://www.mp3quran.net/bosnia/husr_bosnia.html. Na njemu se može izabrati Kur'anska sura koju želimo slušati. Svaka sura se može slušati na arapskom jeziku on-line u audio formatu ili preuzeti u mp3 formatu.

2. Web sajt Put sredine (Put sredine, 2016)

Na ovom sajtu može se slušati audio snimak učenja Kur'ana na arapskom jeziku i izgovor prevoda na bosanski jezik, sa mogućnošću izbora Kur'anske sure. Tu se može naći i link za preuzimanje snimka učenja svih sura sa prevodom na bosanski jezik u mp3 formatu. Strana sa slušanjem učenja Kur'ana nalazi se na adresi <https://putsredine.com/kuran/>

3. Web sajt Recite Quran (Islam, 2017)

Ovaj sajt ima više načina izbora djelova Kur'ana čije učenje želimo slušati. Nalazi se na adresi <http://www.recitequran.com>. Daje mogućnost izbora Kur'anske sure, strane ili džuza. Takođe možemo izabrati učača Kur'ana kojeg želimo slušati.

Izabrani dio Kur'ana prikazuje sve ajete na Web strani, tako da se klikom na određeni dio arapskog teksta može čuti izgovor tog dijela. To omogućava ponavljanje izgovora željeni broj puta, što učeniku pomaže u uspješnom savladavanju ispravnog izgovora.

YouTube je video portal koji omogućava pretragu i pregledanje video fajlova. Pretraga daje mogućnost veoma lakog pronalaženja učenja bilo kojeg dijela Kur'ana, od bilo kojeg učača. Navest ćemo nekoliko primjera YouTube kanala na kojima se mogu naći snimci učenja Kur'ana:

1. Kanal MuslimTv Bosna, na kojem su postavljeni snimci učenja Kur'ana organizovani po džuzevima. Učać je Mišari Rašid El-Afasi (MuslimTV, 2013).

2. Kanal hafiza Aziza Alilija, na kojem su postavljeni snimci učenja Kur'ana organizovani po surama (Alili, 2015).

3. Kanal Džennetski izvor Selsebil, na kojem su postavljeni snimci učenja Kur'ana organizovani po surama (Selsebil, 2014).

Pomenućemo ovdje mogućnost preslušavanja audio snimka učenja Kur'ana sa CD-a. Postoji mnogo učača Kur'ana koji su snimili učenje kompletnog Kur'ana na CD. Jedan od njih je hafiz Kur'ana dr. Haris Hadžić iz naše zemlje i njegov CD je dostupan u džamijama. CD je snimljen u MP3 formatu i organizovan je kroz 605 mp3 fajla (Hadžić, 2018).

UČENJE ARAPSKOG PISMA POMOĆU MULTIMEDIJE I INTERNETA

Jedan od načina da se ispravno nauči izgovor dova i sura na arapskom jeziku jeste da se uče iz teksta napisanog arapskim pismom. Arapsko pismo nazivamo još i Kur'ansko pismo ili Sufara. Elektronski materijali za učenje Sufare uglavnom su kombinacija grafike, animacije i audio snimaka. Neki od njih se mogu naći na CD-ovima koji se dobijaju uz knjigu za učenje, a neki na Internet sajtovima.

Zaista postoji mnogo e-materijala za učenje Sufare, a mi ćemo navesti nekoliko primjera:

1. Multimedijalni CD koji prati knjigu Sufara, autora Malika Nurovića, koju izdaje El-Kelimeh, Novi Pazar, 2017. godine. Sadržaj ovog CD-a može se naći i na YouTube portalu na kanalu ID El-Kelimeh.

2. Multimedijalni CD koji su autori ovog rada izradili na osnovu knjige Sufara – uvod u Kur'ansko pismo, autora Idrisa Demirovića, izdate od strane El-Kelimeha, Novi Pazar, 1999. godine. Ovaj CD se još uvijek ne distribuirao, niti je uploadovan na Internet.

3. Sufara.ba je sajt namijenjen besplatnoj edukaciji i učenju arapskog pisma kroz animirane interaktivne lekcije koje na savremen način pružaju mogućnost učenja i savladavanja arapskog pisma. Njegova Web adresa je www.sufara.ba (Sufara.ba, 2010). Sufara je organizovana kroz više animiranih lekcija kreiranih prema udžbeniku za mektebsku nastavu koji se već deset godina veoma uspješno koristi u mektebskoj nastavi i na krusevima Kur'ana za odrasle na području Medžlisa IZ Kakanj u BiH.

4. Aplikacija Sufara.ba besplatna aplikacija za mobilne telefone. Ona je nastavak veoma uspješnog projekta Medžlisa IZ Kakanj iz BiH, pod nazivom Sufara.ba, namjenjenom bržem i lakšem savladavanju kur'anskog pisma. Aplikacija za pametne telefone je kreirana na osnovu priručnika za mektebsku nastavu „Sufara“ autora Asim-ef. Hasanspahića iz 2002. godine, te na osnovu interaktivnih lekcija sa portala Sufara.ba koje je kreirao Ermin-ef. Zahirović, a koje su u upotrebi od 2011. godine. Recenziju interaktivnih lekcija uradio je rahmetli hfz. dr. Fadil Fazlić a projektom je upravljao glavni imam Sulejman-ef. Čeliković (Tasmin studio, 2017).

5. Sufara koja u novoj metodologiji i pristupu obrađuje harfove može se naći na sajtu <https://putvjernika.com/sufara>. Može se preuzeti u formi Web strana (Mutevelić, 2013).

IZVRŠAVANJE VJERSKIH OBREDA

Islam propisuje mnoge obrede vjernicima, u cilju jačanja njihove moralne i pozitivne strane ličnosti. U islamu se vjerski obredi nazivaju ibadet. Navest ćemo ovdje neke od njih, koji se u nastavi vjeronauke nameću kao primarni zadaci:

Abdest – pranje nekih djelova tijela vodom uz učenje dova. Ovaj obred ima za cilj čišćenje prljavštine sa tijela i čišćenje duše od grijeha. Kažemo da se abdest uzima. On služi kao priprema za neke druge obrede koji se ne mogu obaviti ukoliko vjernik nema abdest.

Namaz – obredna radnja u kojoj se vjernik klanja svome Gospodaru, učeći pri tome djelove Kur'ana i dove. Namaz obuhvata neke pokrete tijela, tako da on sadrži i fizički odgoj, pored odgoja morala vjernika. Za namaz je Allah, dž.š., u Kur'anu rekao: „O vjernici, molitvu obavljajte i Gospodaru svome se klanjajte, i dobra djela činite da biste postigli ono što želite.“ (Kur'an, El-Hadždž : 77)

Post – muslimanima je propisano da se u jednom mjesecu u godini ustežu od jela, pića i nekih drugih užitaka svakoga dana u periodu od pojave zore do zalaska sunca. Ovaj obred podstiče razvijanje mnogih ljudskih karakteristika u pozitivnom smjeru. Kur'an nas podučava o vrijednosti posta sljedećim riječima: „O vjernici! Propisuje vam se post, kao što je propisan onima prije vas, da biste se grijeha klonili.“ (Kur'an, El-Bakare: 183)

Pored ovih obreda, u okviru predmeta Islamska vjeronauka pominju se još i sljedeći:

Kurban – podnošenje žrtve klanjem stoke, Hadždž – hodočašće, Ezan – melodično i glasno učenje stihova koji veličaju Allaha, dž.š., Davanje imena novorođenoj djeci – izbor lijepog muslimanskog imena za novorođeno dijete i učenje ezana i dove tom prilikom.

Svi obredi u islamu se obavljaju na precizno propisan način. Zato je kroz vjeronauku potrebno posvetiti veliku pažnju podučavanju učenika ispravnom načinu njihovog izvršavanja. U udžbeniku je način obavljanja obreda objašnjen tekstom i slikom.

Neke radnje su takve da ih ne mogu svi učenici u potpunosti razumjeti ispravno, čak i pored toga što vjeroučitelji na času detaljno objasne obrede i demonstriraju njihovo obavljanje. Neka djeca ne uspiju da upamte ono što im se na času demonstrira. Zato bi od pomoći bili multimedijalni nastavni sadržaji koji bi detaljno objašnjavali djeci kako se obredi ispravno izvršavaju.

Ovakvi multimedijalni sadržaji dostupni su na mnogim Web sajtovima u formi lekcija podržanih slikom, zvukom i videom, kao i na video portalima, u formi video uputstava. Navodimo nekoliko primjera takvih sajtova:

1. Web sajt džemata Oberhausen, sadrži detaljna tekstualna uputstva o klanjanju pet dnevnih namaza i veoma je koristan tipu učenika kod kojih dominira

čitanje kao način učenja. Web adresa je <http://dzemat-oberhausen.de/?p=202> (Muminhodžić, 2013).

2. Dokumen Indonesia, sajt na kome se nalazi brošura sa detaljnim uputstvima o klanjanju namaza, datim kroz tekst i ilustracije. Brošura je prilagođena školskom uzrastu djece. Nalazi se na adresi <https://dokumen.tips/documents/kako-se-klanja-brosura.html> (Dokumen, 2015).

3. Web sajta „Izet Nanić“ iz Austrije koji pripada Islamskoj zajednici BiH. Na strani o uzimanju abdesta detaljno su opisane radnje pri uzimanju abdesta, uz ilustracije koje jasno pokazuju koji dijelovi tijela se peru pri uzimanju abdesta. Adresa je <https://www.dzematizetnanic.com/islam/abdest-i-video/> (Džemat Izet Nanić, 2015).

4. Minber.ba, Web portal koji sadrži stranu o propisima posta u mjesecu Ramazanu. Adresa strane je <http://minber.ba/propisi-posta/> (Imamović, 2007).

Obzirom da se radi o obrednim radnjama, mnogo veći značaj pri učenju imaju video uputstva. Evo nekih primjera kanala i video snimaka na YouTube video portalu, na kojima se mogu naći detaljna i kompletna video uputstva o uzimanju abdesta i klanjanju namaza:

1. Kanal Novi horizonti, na adresi:

<https://www.youtube.com/channel/UC1OzlpBgrTxerKa2fLWIXeQ/videos>

2. Islamović kanal, sadrži nekoliko video uputstava o obavljanju namaza, urađenih pomoću animacije. Adresa je

<https://www.youtube.com/watch?v=spXqtQAWJh8&list=PLgdA57POGzYB8C2snhWmFqnDi-K3Ib0t0>

3. Video snimak Kako pravilno obaviti namaz sadrži tridesetominutno uputstvo o uzimanju abdesta i klanjanju namazu. Snimak je praćen glasovnim i tekstualnim pojašnjenjima. Nalazi se na adresi

<https://www.youtube.com/watch?v=DVtJ-6-nSaU>

Naravno, mogućnost pretrage Internet sadržaja daju učenicima priliku da pronađu tekstualne i multimedijalne sadržaje o bilo kojem vjerskom obredu koji žele naučiti izvršavati.

UČENJE O HISTORIJI, KULTURI I TRADICIJI MUSLIMANA

Nastavni sadržaj predmeta islamska vjeronauka, pored već pomenutih elemenata, čine još i poučne i istorijske priče, pjesme, pobožne pjesme i lekcije o kulturi i tradiciji muslimana. Neki od ovih elemenata su specifični, pa zahtijevaju upotrebu inovacija u nastavi kako bi se uspješno obradile.

„Cilj nastave islamske vjeronauke u osnovnom obrazovanju i vaspitanju je da pruži učeniku osnovni vjernički pogled na svijet, sa posebnim naglaskom na vjernički praktični život, a takođe i budući vječni život. To znači da djeca na način primjeren njihovom uzrastu upoznaju vlastitu vjeru u njenoj duhovnoj, moralnoj, socijalnoj, misionarskoj i drugim dimenzijama“ (Ministarstvo prosvete i sporta, 2005). Dakle, ovo su elementi koji kroz nastavni proces utiču na formiranje duhovno zdrave ličnosti.

Elemente historije, kulture i tradicije muslimana učenici upoznaju kroz obradu nastavnog gradiva i kroz razgovor sa vjeroučiteljima. Dodatna saznanja i

razumijevanje pomenutog gradiva mogu se steći čitanjem i slušanjem predavanja poznatih islamskih predavača, gledanjem filmova na tu tematiku, gledanjem video snimaka obilježavanja islamskih blagdana i drugih sličnih sadržaja. Ovakvi materijali dostupni su učenicima i vjeroučiteljima na Web sajtovima islamske zajednice naše zemlje i zemalja u okruženju, na drugim sajtovima islamske tematike i preko izdavačkih centara koji postoje unutar islamske zajednice.

Poznati igrani i animirani filmovi koji vjerodostojno opisuju događaje iz istorije islama su:

1. “Pod zastavom Muhammeda, a.s.”, igrani film o Muhammedovoj, a.s. misiji poslanstva, snimljen u Produkciji kuće Filmco International Productions Incorporated, 1976. godine.
2. “Muhamed, a.s., posljednji Božiji Poslanik”, animirani film urađen u produkciji Badr Internationala, 2001. godine.
3. “Musa, a.s.”, crtani film o Poslaniku Musau, a.s., u obradi Izdavačke djelatnosti Islamske zajednice u Srbiji “El-Kelimeh”, 2005. godine.
4. “Osvajanje 1453”, igrani film o poznatom muslimanskom vojskovođi, sultanu Mehmedu Fatihu, osvajaču Istanbula. Ovaj film snimila je filmska produkcija Aksoy, 2012. godine.

Navest ćemo nekoliko Web sajtova na kojima se mogu naći islamska predavanja u tekstualnom, audio i video formatu:

1. Sajt Islamske zajednice u Srbiji sadrži sekciju Hutbe, u kojoj se nalazi veliki broj tekstova islamskih predavanja. Ova predavanja, pored opšte islamske tematike, pokrivaju oblast Poslanikovog, a.s. života, događaje vezane za neke druge Poslanike i istaknute islamske ličnosti, kao i bitne istorijske događaje iz historije islama. Web adresa ove sekcije je <https://mesihat.org/category/glas-islama/hutbe/>. Ovdje bi smo izdvojili predavanje o Bici na Bedru (Halilović, 2017).
2. Sajt Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini takođe sadrži sekciju Hutbe. Ona se može naći na adresi <http://www.islamskazajednica.ba/dini-islam/hutbe>. Iz ove sekcije izdvojili bi smo predavanje o Omeru, r.a. (Čamdžić, 2017)
3. Tekstualna predavanja se mogu naći i na sajtu Islamske zajednice Crne Gore na Web adresi <http://www.monteislam.com/tema/hutbe>. Sa ovog sajta izdajamo predavanje na temu „I znajte da je među vama Allahov Poslanik“ (Šukurica, 2012).
4. Sajt Bosansko-edukativnog kulturnog centra Colorado, koji je dio Islamske zajednice BiH, sadrži stranu <http://www.bekcc.org/home/islam/islamska-predavanja/> sa velikim brojem audio predavanja.
5. Web portal Nur-Islam sadrži sekcije za tekstualna, audio i video predavanja. Adresa portala je <http://www.nur-islam.com/>

Učenicima su svakako najinteresantnija predavanja u video formatu. Video portal YouTube omogućava pronalaženje veoma velikog broja predavanja na različite teme i od različitih predavača. Daćemo nekoliko linkova do kanala sa islamskim predavanjima i do pojedinih predavanja:

1. Oficijelni kanal Prof. dr. Šefika Kurdića, <https://www.youtube.com/user/drSefikKurdic>
2. Kanal Nur džamije u Novom Pazaru, na kojem se nalaze predavanja imama ove džamije, Adnana ef. Dupljaka, <https://www.youtube.com/user/islamNP>

3. Kanal Islamskog kulturnog centra Sandžak u Dortmundu, na kojem preovladavaju predavanja Harisa ef. Kalača, <https://www.youtube.com/user/IKCDortmund>
4. Kanal Džennetska Bašča, sadrži 27 audio priča sa prirodnim zvučnim efektima, arapskim ilahijama i Kur'anskim ajetima, na temu „Ashabi Allahovog Poslanika a.s.“, <https://www.youtube.com/channel/UCnggIPhPBYYcU1j8c-hNgsSg/feed>
5. Predavanje o propisima Bajrama i Bajram namaza, Dr. Safet Kuduzović, Džemat Kewser Linz, <https://www.youtube.com/watch?v=Obb8A2UvGtK>
6. Kratko predavanje o tome kako se daje ime djetetu kod muslimana, Dr. Rešad Plojović, <https://www.youtube.com/watch?v=ATodiJZJUgg>
7. Snimak obilježavanja Hidžretske nove 1435. godina u Hajrudin džamiji u Novm Pazaru, 04. novembra 2013. godine, <https://www.youtube.com/watch?v=1K5ifRlrOxM>
8. Obilježavanje Ramazanskog Bajrama i klanjanje Bajram namaza u Islamskom centru u Zagrebu, 15.6.2018. godine, <https://www.youtube.com/watch?v=jYa5kSEMS5I>

Navedeni nastavni materijali predstavljaju dio elektronskog nastavnog procesa i treba istaći prednost upotrebe ovih materijala sa aspekta mjesta, vremena i tempa učenja. „Pedagoški aspekti e-nastave se odnose na fleksibilnost vremena i mesta pohađanja nastave. U e-nastavi nije neophodno da su svi učenici u procesu obrazovanja na istom mestu i u isto vreme.“ (Saračević, Milošević, & Mašović, 2012)

ZAKLJUČCI I DISKUSIJA

Iz sprovedenog istraživanja može se zaključiti da su u našoj okolini i na Internetu dostupni multimedijalni nastavni sadržaji koji mogu unaprijediti savladavanje sljedećih elemenata gradiva obuhvaćenog školskim predmetom islamska vjeronauka u našoj zemlji:

- ispravan izgovor dova i sura na arapskom jeziku,
- učenje arapskog pisma,
- ispravno izvršavanje radnji prilikom obavljanja vjerskih obreda, i
- upoznavanje sa historijom, kulturom i tradicijom muslimana.

Nameće se pitanje kako olakšati učenicima pristup ovim sadržajima. Prijedlog autora rada jeste da se uz udžbenik distribuiraju CD koji bi sadržao multimedijalne materijale koji odgovaraju lekcijama u knjizi. Lekcije bi trebale da sadrže linkove do resursa na Internetu, koje autori lekcija predlažu kao dodatni nastavni materijal. Takođe bi trebalo izraditi sajt za e-učenje za predmet islamska vjeronauka na kojem bi učenici mogli da pristupe velikoj količini nastavnog materijala. Tu bi se mogli kreirati i e-testovi za provjeru znanja.

Ovakav način proširenja nastavnog procesa ima svoje prednosti, kao i nedostatke. Neke od prednosti su mogućnost izbora količine i tipa sadržaja koji će učenik koristiti pri učenju, potom mogućnost samostiranja stečenog znanja pomoću e-testova, kao i veća motivacija za učenje zbog raznovrsnosti formata nastavnog

materijala. Nedostaci se ogledaju u potrebi angažovanja tima za izradu udžbenika i drugog nastavnog materijala, cijeni njegove izrade, određenim tehničkim zahtjevima i sl. Uz jedan ozbiljan pristup problemu ovog istraživanja može se doći do kvalitetnog rješenja koje bi predstavljalo balans između prednosti i nedostataka primjene multimedije i Interneta u nastavi islamske vjeronauke.

Autori rada predlažu i rješenje testiranja ispravnog izgovora arapskog teksta. Rješenje bi se baziralo na principu po kojem funkcioniše Google glasovna pretraga. Treba pokušati razviti softver koji bi omogućio poređenje dva zvučna zapisa. Jedan bi predstavljao ispravno izgovoren arapski tekst, a drugi bi bio izgovor koji učenik snima. Poređenjem ova dva audio snimka softver bi učeniku dao rezultat poklapanja, odnosno razultat koji govori u kojem procentu je učenikov izgovor ispravan. Ovaj prijedlog mogao bi biti predmet nekog novog istraživanja.

BIBLIOGRAFIJA

1. Alili, A. (2015). Hafiz Aziz Alili - Cijeli Kur'an 114 sura. Preuzeto sa YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=l81GheXqa28&index=2&list=PLGtEd__0L5ZY6Ch5Y0Ia5OFV3DWB-1jIY
2. Čamdžić, I. (2017). Bi li nam vjerovao Omer, r.a. Preuzeto sa Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini: <http://www.islamskazajednica.ba/izet-ef-camdzic/26256-bi-li-nam-vjerovao-omer-r-a>
3. Dokumen, I. (2015). Kako se klanja. Preuzeto sa Dokumen Indonesia: <https://dokumen.tips/documents/kako-se-klanja-brosura.html>
4. Džemat Izet Nanić, A. (2015). Abdest. Preuzeto sa Džemat Izet Nanić: <https://www.dzematizetnanic.com/islam/abdest-i-video/>
5. El-Husari, M. H. (2006). MP3 Quran. Preuzeto sa Komplet Mushaf: https://www.mp3quran.net/bosnia/husr_bosnia.html
6. Hadžić, H. (2018). MP3 Kur'an. Novi Pazar.
7. Halilović, N. (2017). Bitka na Bedru nas uči. Preuzeto sa Islamska zajednica u Srbiji: <https://mesihat.org/2017/06/09/bitka-na-bedru-nas-uci/>
8. Imamović, S. (2007). Propisi posta. Preuzeto sa Minber.ba: <http://minber.ba/propisi-posta/>
9. Islam, S. (2017). Čitanje. Preuzeto sa Recite Quran: <http://www.recitequran.com>
10. LINKgroup. (2012). E-learning. Beograd: LINKgroup.
11. Milošević, M. (2011). Adaptivnost u elektronskim testovima znanja. Tehnologija, informatika i obrazovanje za društvo učenja i znanja, 6. međunarodni simpozijum. Čačak: Tehnički fakultet.
12. Ministarstvo prosvete i sporta, R. S. (2005). Pravilnik o nastavnom planu za prvi, drugi, treći i četvrti razred osnovnog obrazovanja. Prosvetni pregled, 106-107.
13. Muminhodžić, R. (2013). Kako se klanja pet dnevnih namaza. Preuzeto sa Džemat Oberhausen: <http://dzemat-oberhausen.de/?p=202>
14. MuslimTV, B. (2013). Mišari Rašid El-Afasi - Kur'an. Preuzeto sa YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=e5k1PrNEu6k&list=PL5soNEMIkBoYBF3G5ncXuT3XLMsmJhw0H>
15. Mutevelić, H. O. (2013). Sufara. Preuzeto sa PutVjernika: <https://putvjernika.com/sufara/>
16. Put sredine, D. (2016). Učenje Kur'ana. Preuzeto sa Media Sector: <https://putsredine.com/kuran/>

17. Saračević, M., Milošević, D., & Mašović, S. (2012). Uporedna analiza uspešnosti savladavanja gradiva na tradicionalan način i putem Interneta. *Inovacije u nastavi*, str. 67-77.
18. Selsebil, D. i. (2014). Olakšano učenje Kur'ana. Preuzeto sa YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=VeTt6J813N8&list=PLsHzOjXHR6G8PONIZHKrrLxzAa9eouVB3>
19. Sufara.ba. (2010). Interaktivno učenje arapskog pisma. Preuzeto sa Sufara.ba: <http://www.sufara.ba/>
20. Sukić, Č. (2008). *Multimedijalni sistemi*. Novi Sad: Ined-Grafomedia.
21. Šukurica, A. (2012). I znajte da je među vama Allahov Poslanik. Preuzeto sa Islam Montenegro: <http://www.monteislam.com/hutbe/i-znajte-da-je-medu-vama-allahov-poslanik>
22. Tasmin studio, S. (2017). Aplikacija za mobitele Sufara.ba. Preuzeto sa Preporod: <https://www.preporod.com/index.php/sve-vijesti/islamska-zajednica/medzlisi/item/8651-aplikacija-za-mobitele-sufara-ba>

REZIME

From the conducted research it can be concluded that multimedia teaching contents are available in our area and on the Internet, which can improve the overcoming of the following elements of the material included in the Islamic Religious Studies in our country:

- the correct pronunciation of dove and sura in the Arabic language,
- learning the Arabic script,
- Proper execution of actions during the conduct of religious ceremonies, and
- learning about the history, culture and tradition of Muslims.

The question is how to make pupils easier access to these content. The suggestion of the author is to distribute a CD containing a multimedia material that corresponds to lessons in the book with the textbook. Lessons should include links to resources on the Internet, which the lesson authors suggest as additional teaching material. An e-Learning site for Islamic Religious Education should also be developed, where students can access a large amount of teaching material. You could also create e-tests for checking knowledge.

This way of extending the teaching process has its advantages and disadvantages. Some of the advantages are the ability to choose the amount and type of content that a learner will use in learning, then the ability to self-test the acquired knowledge through e-tests, as well as greater motivation for learning due to the variety of teaching material format. The shortcomings are reflected in the need to engage a team for the production of textbooks and other teaching materials, the cost of its creation, certain technical requirements, and the like. With a serious approach to the problem of this research, a quality solution can be reached that would represent a balance between the advantages and disadvantages of the application of multimedia and the Internet in the teaching of Islamic religious education. The authors of the work suggest a solution to testing the correct pronunciation of the Arabic text. The solution would be based on the principle that Google's voice search works. One should try to develop software that would allow comparison of two soundtracks. One would represent a properly spoken Arabic text, and the other would be the excuse the student writes. By comparing these two audio recordings, the software would give the student the matching result, or the result of a discourse telling the

percentage of the students' excuse. This proposal could be the subject of some new research.